

Artículo de revista:

Bayona-i-Carrasco, Jordi (2024). «Migracions internes a escala metropolitana a l'Espanya del segle XXI». *Quaderns PDU Metropolità*, 18, 29-35

Les migracions residencials al territori metropolità de Barcelona

*Las migraciones residenciales
en el territorio metropolitano de Barcelona*
Residential migrations in the Barcelona
metropolitan territory

EUROSTAT. «Historical population data from 1961 to 2011» [en línia]. Disponible a: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/local-administrative-units>.

HALL, P.; HAY, D. (1980). *Growth centers in the European urban system*. Londres: Heinemann.

NEL-LO, O. (2004). «Las ciudades españolas en el umbral del siglo XXI». *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, 42 (Barcelona: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona).

POLÈSE, M. (2009). *The wealth & poverty of regions. Why cities matter*. Chicago: University of Chicago Press.

SCOTT, A. J. (1999). *Regions and the World Economy: The Coming Shape of Global Production, Competition, and Political Order*. Oxford: Oxford University Press.

— (2001). *Global City-regions: Trends, Theory, Policy*. Oxford: Oxford University Press.

— (2006). *Geography and Economy*. Oxford: Oxford University Press.

SERRA, J.; OTERO, M.; RUIZ, E. (2002). «Grans aglomeracions metropolitanes europees». *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, 37 (Barcelona: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona).

MIGRACIONS INTERNES A ESCALA METROPOLITANA A L'ESPANYA DEL SEGLE XXI

Jordi Bayona i Carrasco¹

Departament de Geografia (Universitat de Barcelona)
Centre d'Estudis Demogràfics

Els canvis de residència que es produeixen entre municipis d'una mateixa àrea metropolitana són el principal factor en l'evolució demogràfica dels municipis urbans, per sobre de la dinàmica demogràfica (la diferència entre naixements i defuncions) i de la immigració internacional en la major part de municipis. A conseqüència d'això, les migracions internes actuen redistribuint la població a escala metropolitana, tant pel que fa al volum com a les seves característiques sociodemogràfiques. En aquest article es presenta una breu panoràmica de l'estat actual de les migracions internes en les principals àrees metropolitanes d'Espanya, centrant-nos en quatre aspectes que permeten caracteritzar aquests moviments i explicar-ne l'impacte: 1) l'evolució del seu volum i intensitat, 2) la participació de la població immigrada en aquestes dinàmiques, 3) els saldos migratoris entre la ciutat central i la resta de la metròpolis i 4) les característiques dels municipis amb més saldos migratoris.

Per dur a terme aquesta anàlisi s'utilitzen les dades de l'Estadística de variacions residencials (EVR), que ens informa dels canvis de residència de la població entre municipis produïts a Espanya i registrats en els padrons municipals. Com a àrees d'estudi s'han seleccionat les sis àrees metropolitanes més importants de l'Estat, que són, en ordre alfabètic, Barcelona, Bilbao, Madrid, Màlaga, Sevilla i València. Els àmbits territorials considerats per a cadascuna d'aquestes ciutats han estat els que defineixen els principis del projecte europeu Urban Audit, que delimita uns àmbits metropolitans denominats *àrees urbanes funcionals* (AUF), que s'estableixen d'acord amb criteris funcionals d'influència laboral dels mercats de treball de cada ciutat. El conjunt d'aquestes sis àrees sumen 481 municipis i 17.304.000 habitants l'any 2021, i les seves dinàmiques són representatives del que succeeix en la resta de zones urbanes d'Espanya.

¹ Treball elaborat en el marc del projecte d'R+D+I «Metabolismo demográfico, migraciones y cambio social en España» (PID2020- 113730RB-I00), finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació i dirigit per Andreu Domingo i Jordi Bayona-i-Carrasco.

L'EVOLUCIÓ DE LES MIGRACIONS INTERNES A LES METRÒPOLIS D'ESPANYA

Les dues àrees metropolitanes més grans del país, Madrid i Barcelona, són les que guien el model migratori de l'Estat, anticipant totes dues les tendències que s'observaran més tard en la resta de metròpolis. En els primers anys del segle XXI, les migracions internes conegueren un creixement de la seva intensitat, coincidint amb el boom immobiliari i amb l'arribada a l'edat d'emancipació de les darreres generacions del *baby boom* a Espanya i prolongant un creixement que s'observava des de la dècada dels anys vuitanta. Un tercer fenomen de caràcter demogràfic interactua amb els dos anteriors, com és l'arribada d'un volum molt important d'immigrants estrangers, especialment a les àrees urbanes de la costa mediterrània i a Madrid. Com a resultat d'això, les migracions internes metropolitanes augmenten notablement fins a arribar a magnituds màximes entre els anys 2006 i 2007 (figura 1), amb taxes que superen valors del 65% en el cas de Barcelona i del 60% en el de Madrid, i poc més del 25% a Màlaga i Sevilla (figura 2). A excepció de l'AUF de Bilbao, la resta de les principals àrees metropolitanes encara no han superat avui dia el volum ni la intensitat de les migracions internes produïdes en aquell període, malgrat que el recent creixement experimentat el 2021 les situa en valors molt pròxims pel que fa al nombre de migracions totals.

Des del 2007 en endavant, les migracions internes en general descendeixen, coincidint amb el final de la bombolla immobiliària i l'esclat de la crisi econòmica, amb una davallada abrupta del nombre de nous habitatges construïts. La principal característica d'aquesta etapa, més enllà de la caiguda de la intensitat, és la desaparició de les dinàmiques de suburbanització que fins aleshores dominaven, i no s'observen pautes clares de localització de les migracions des d'un punt de vista territorial. Aquesta etapa es prolonga fins al 2016, quan s'observa un nou punt d'inflexió que reprèn el creixement de les migracions internes en la major part d'àrees urbanes observades. En aquestes ciutats, la recuperació econòmica va comportar una tensió creixent en el mercat de l'habitatge, amb una pujada intensa dels preus del lloguer que fins i tot arriben a superar els dels anys del boom immobiliari. Diversos en són els motius principals: una proporció més gran d'accés a l'habitatge en règim de lloguer (Módenes, 2019); un nou increment de la immigració internacional, que en algunes grans ciutats, com ara Barcelona, és de més intensitat que el boom migratori d'inicis de segle (Domingo *et al.*, 2021), i la competència per l'habitatge que significa la turistificació dels centres metropolitanos (López-Villanueva i Crespi, 2021). Aquesta recuperació es veu trasbalsada l'any 2020, quan, a conseqüència de la pandèmia de la covid-19, s'observa un nou descens de les migracions cap a la resta de la metròpolis, que contrasta amb l'increment de les sortides cap als municipis més petits, especialment aquells situats en zones costaneres o bé d'atracció turística (González-Leonardo *et al.*, 2022). En canvi, les dades de l'any 2021 confirmen les tendències dibuixades abans de la pandèmia, amb migracions internes que s'acosten als volums màxims observats 15 anys enrere.

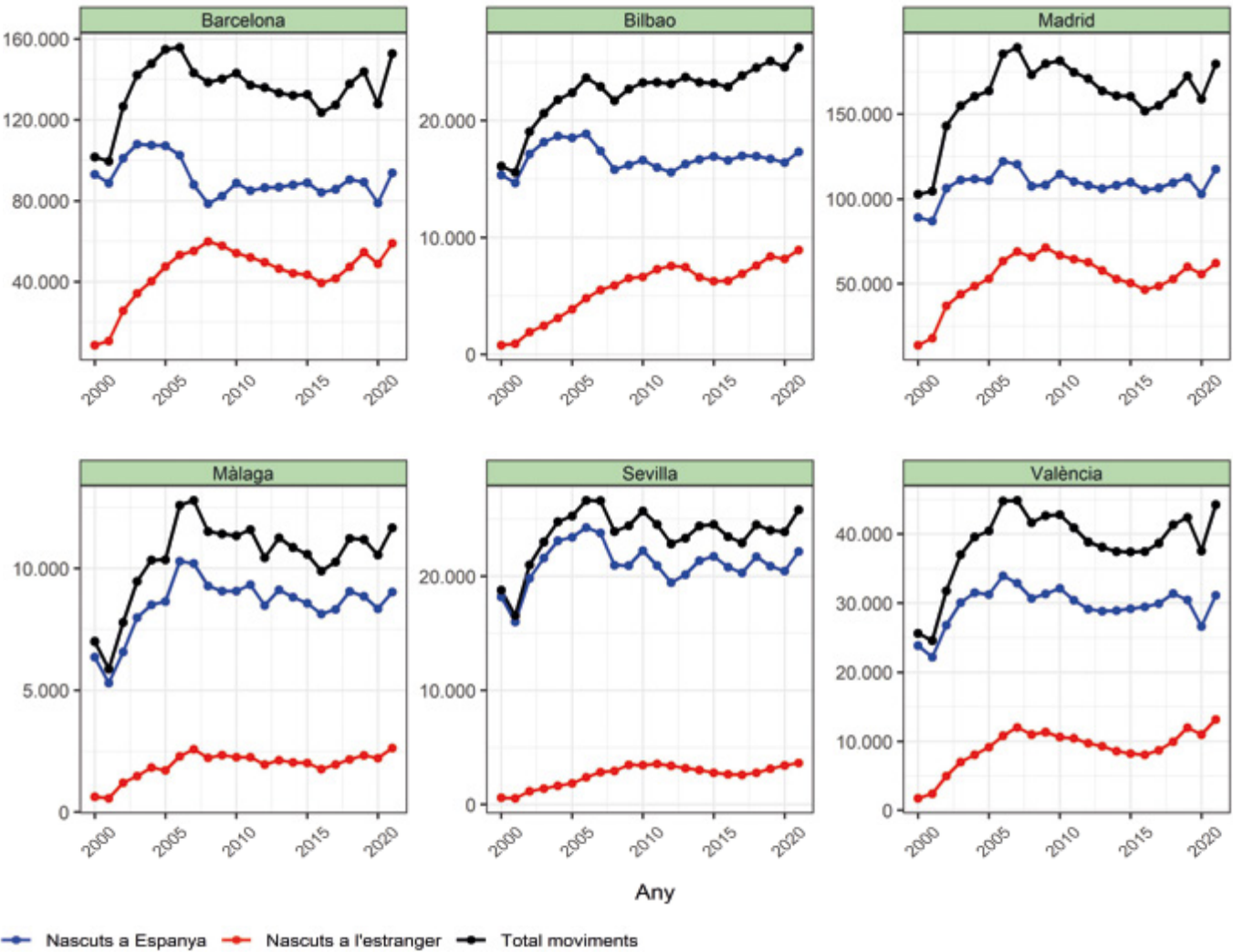

Figura 1. Evolució de les migracions internes en les sis principals AUF d'Espanya segons l'origen

Font: EVR, amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE).

LA INCORPORACIÓ DE LA POBLACIÓ IMMIGRADA EN LES MIGRACIONS INTERNES

Un segon factor que ens explica l'evolució de les migracions internes és la participació de la població d'origen immigrant (figura 2). Si el 9,5% de les migracions internes en les AUF més importants són protagonitzades per immigrants el 2000, aquest percentatge es multiplica fins al 36,3% del 2009, molt per sobre del pes que representen els immigrants en el conjunt de la població. Amb l'arribada de la crisi econòmica, baixa la seva participació en els fluxos fins al 28,3% del 2016, ja que descendeixen les entrades des de l'estranger i augmenta el retorn. Amb la recuperació econòmica, el seu pes en els fluxos migratoris interns torna a créixer; així, el 2019, un de cada tres desplaçaments (el 33,5%) és protagonitzat per una persona nascuda a l'estranger. Aquesta situació es produeix sempre amb percentatges més elevats en els casos de Barcelona i Madrid degut a la presència més gran d'immigrants, i en el cas de Bilbao és creixent fins al 2012 (figura 2). En aquesta darrera àrea, el menor impacte de la crisi econòmica significa que es continuen rebent immigrants, per la qual cosa les taxes de migració i el pes dels immigrants s'apropen fins a valors similars als de Madrid i València.

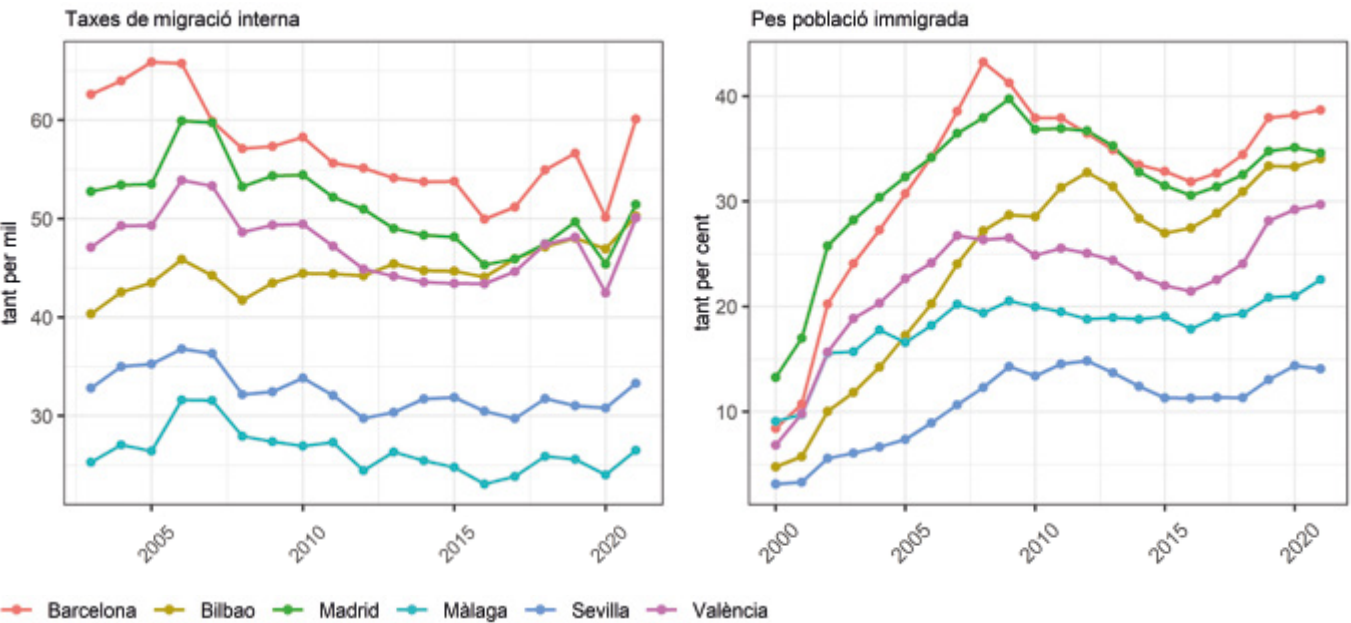

Figura 2. Taxes de migració interna i pes de la població immigrada en la mobilitat interna en les sis principals AUF d'Espanya
Font: EVR (INE).

LES EDATS EN L'INTERCANVI MIGRATORI ENTRE CIUTATS CENTRALS I LA RESTA DE LA METRÒPOLIS

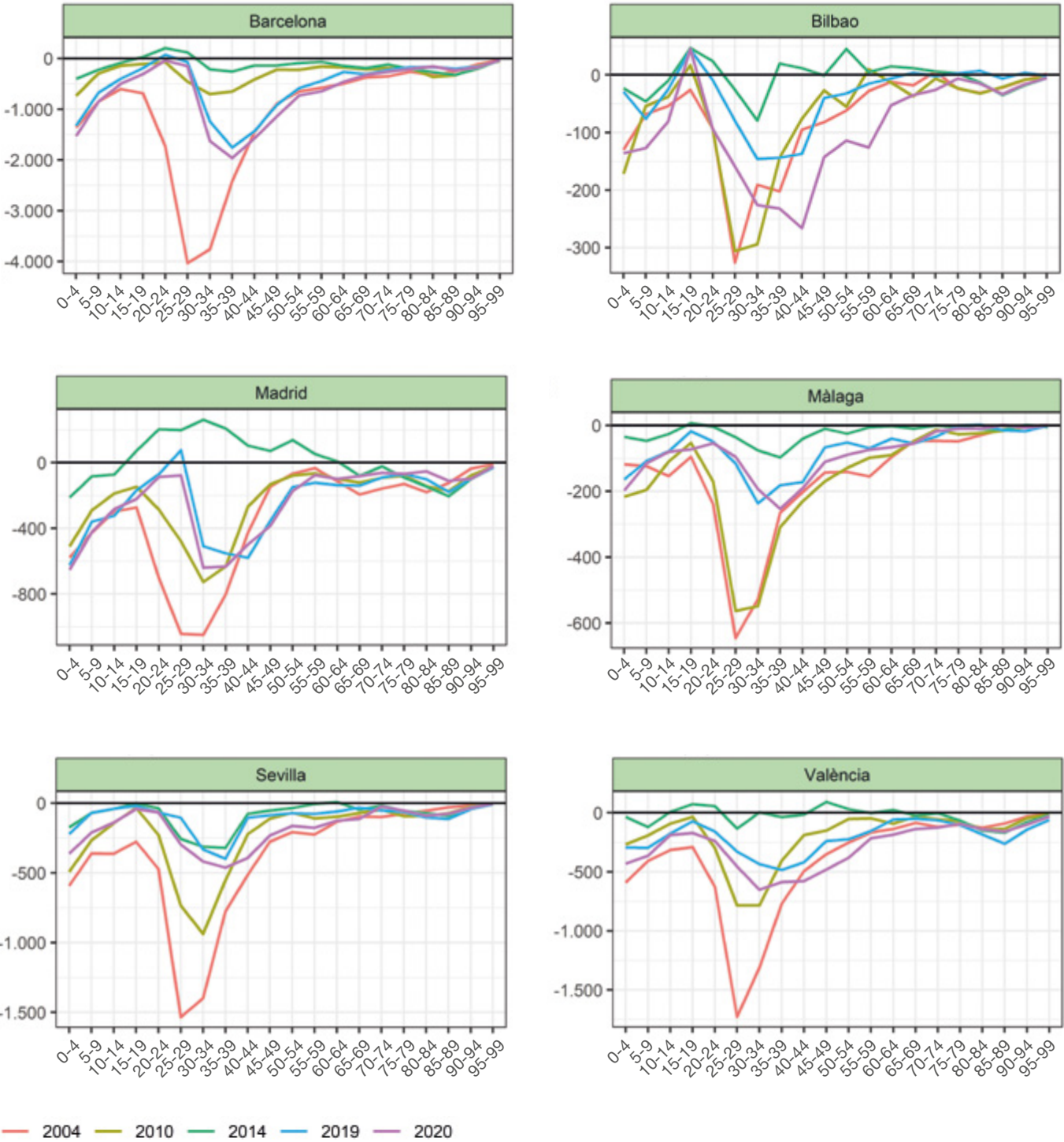
La major part de les migracions internes es porten a terme en edats joves, i estan motivades per les diferents etapes del cicle de vida i les dinàmiques de formació familiar. Des d'una perspectiva territorial, les ciutats centrals atreuen generalment població molt jove, que arriba per motius d'estudi o d'inserció laboral, atreta per l'oferta educativa i l'especialització laboral de les grans ciutats. En canvi, les sortides s'acostumen a produir a edats força més elevades, coincidint, en molts casos, amb la formació de noves llars i l'arribada de fills. L'observació en diversos anys de la corba que representa el saldo migratori per edats entre la ciutat central i la resta de municipis metropolitans ens permet distingir l'existència de diverses etapes en les migracions internes i modificacions en les dinàmiques familiars associades (figura 3). Així, el perfil del saldo migratori dibuixat per a l'any 2004 és característic dels moments de màxima suburbanització, en què s'observa en general un procés d'expulsió de població jove de la ciutat, majoritàriament d'entre 25 i 34 anys d'edat, amb màxims als 25-29 anys. Aquesta pauta es reproduïx de la mateixa manera a les sis ciutats analitzades.

Uns anys més tard, cap el 2010, el perfil per edats varia en plena crisi econòmica. Mentre que a Bilbao i Màlaga se segueix observant exactament la mateixa pauta d'abans de la crisi, sense pràcticament variacions, a València, Madrid i Sevilla es produeix una reducció important de les sortides, que es manifesta fins i tot amb més força en el cas de Barcelona. A l'inici de la recuperació econòmica, durant l'any 2014, els saldos negatius segueixen reduint-se, i són més baixos a totes les àrees, fins al punt que arriba a capgirar-se el saldo migratori en moltes edats, que en un moment o altre esdevé positiu. Això succeeix de manera clara a Madrid durant totes les edats actives, i es concentra en les edats més joves en el cas de Barcelona. D'aquesta manera, i després de molts anys, les ciutats centrals recuperarien població en certes franges d'edat joves per la dinàmica migratòria metropolitana.

L'any 2019, en canvi, ens mostra un perfil per edats dels saldos migratoris que s'explica per la recuperació econòmica, amb una nova dinàmica d'expulsió de població, i amb un perfil per edats que torna a assemblar-se al conegut abans de la crisi, amb lleugeres diferències. Així, es manté l'atracció per part dels més joves, de 15-19 anys d'edat, i els saldos negatius

Figura 3. Saldos migratoris segons l'edat entre la ciutat central i la resta de l'AUF, 2004-2020
Font: EVR (INE).

són menys intensos en les edats joves que 15 anys enrere, amb un retard dels valors màxims fins als 30-34 anys, coincidint amb l'augment de l'edat d'emancipació i de fecunditat. L'any 2020, i com a efecte de la pandèmia, hi ha en general un creixement dels saldos negatius a totes les edats i àrees, però amb unes pautes per edats molt similars a les de l'any 2019. La pandèmia modifica el sentit dels fluxos, però l'estructura dels saldos migratoris per edats dels centres metropolitans és molt similar a la d'anys precedents.

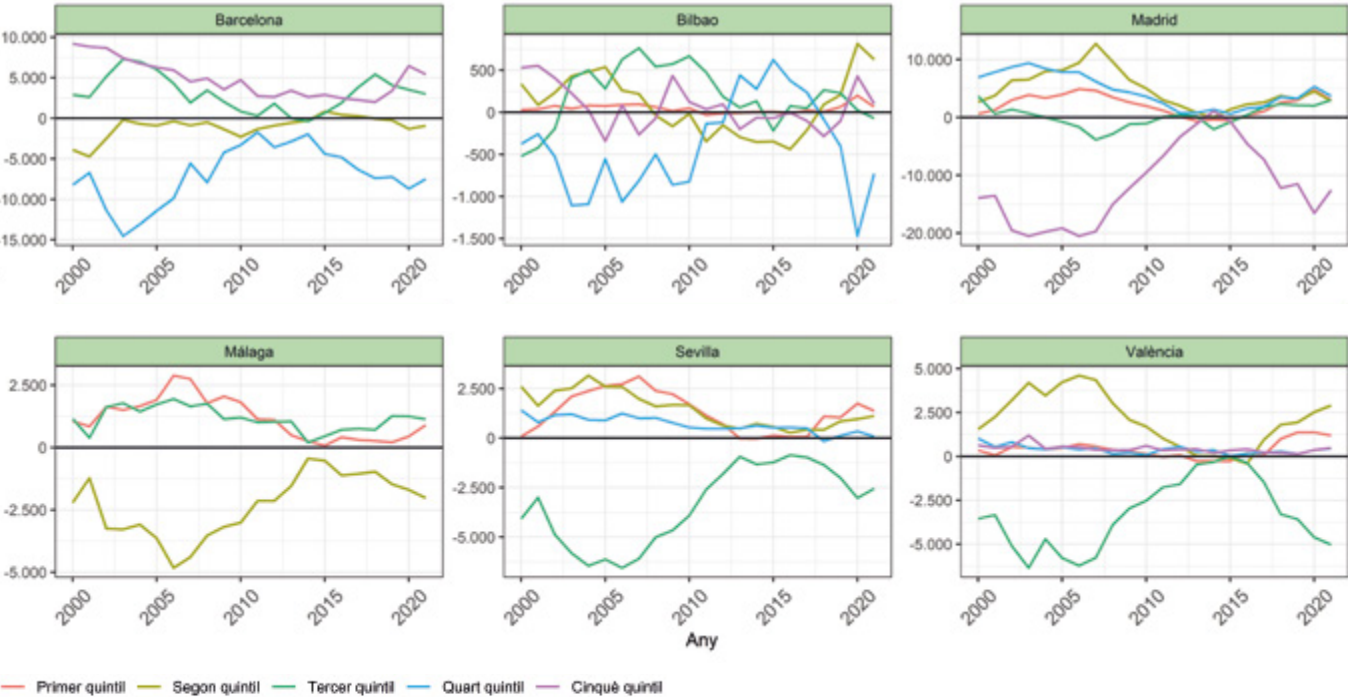

LES CARACTERÍSTIQUES DELS MUNICIPIS QUE PARTICIPEN EN ELS MOVIMENTS MIGRATORIS INTERNS

Com són els municipis que expulsen o atreuen població en les migracions internes metropolitanes? Sabem, per treballs anteriors, que les ciutats centrals expulsen població cap als municipis perifèrics i menys poblats, dinàmica a la qual se sumen les ciutats més denses i poblades de les respectives àrees metropolitanes (Bayona-i-Carrasco i Pujadas, 2014 i 2020). Per afegir-hi altres factors explicatius, s'han classificat els municipis metropolitanos en funció del seu nivell de renda (dividint-los en quintils), a partir de les dades de renda neta disponible per llar de l'Atlas de distribución de renta de los hogares (INE). A la figura 4 es mostren els saldos migratoris i la seva evolució entre municipis agrupats per quintil de renda. Evidentment, el quintil en què se situa la ciutat central és dominant en l'evolució dels saldos migratoris (Màlaga al segon, València i Sevilla al tercer, Barcelona al quart i Madrid al cinquè), marcant una pauta de saldos negatius durant les èpoques de creixement i una reducció durant la crisi. En general, però, es poden observar alguns patrons comuns que ens permeten caracteritzar el sentit de la mobilitat: 1) l'existència d'una estabilitat més gran en els saldos migratoris dels municipis de rendes més altes, 2) una dependència més important de la conjuntura econòmica en els municipis de rendes inferiors i 3) més saldos migratoris positius en els municipis de rendes inferiors a la ciutat central. A més, el període de crisi econòmica mostra, en general, saldos migratoris exigus i, consegüentment, la inexistència de pautes migratòries clares. S'estaria, per tant, produint un procés de redistribució de la població des dels municipis més grans i centrals cap a les perifèries metropolitanes, però també des de municipis de rendes elevades cap a altres de rendes més baixes, procés motivat en gran part per les pautes residencials de la població immigrada.

Figura 4. Saldos migratoris entre municipis metropolitanos agrupats pel quintil de renda neta de la llar, 2000-2021

Font: EVR i Atlas de distribución de renta de los hogares, 2019, amb dades de l'INE.

En general, i amb petites divergències en funció de l'AUF analitzada, les migracions internes a escala metropolitana produïdes a l'Estat han evolucionat condicionades per les variacions en la conjuntura econòmica, amb màximes intensitats i dispersió territorial en èpoques de creixement, i retracció de la mobilitat i, sobretot, de la suburbanització en etapes de crisi. Malgrat l'arribada a l'edat d'emancipació de les generacions buides, l'entrada contínua d'immigrants internacionals més la competència generada per la turistificació mantenen la pressió sobre el mercat de l'habitatge urbà, i amb ella l'existència de saldos migratoris negatius, en què també participen els immigrants mateixos en el moment d'establir-se de manera més permanent.

REFERÈNCIES

BAYONA-I-CARRASCO, J.; PUJADAS RÚBIES, I. (2014). «Movilidad residencial y redistribución de la población metropolitana: los casos de Madrid y Barcelona». *EURE, Revista Latinoamericana de Estudios Urbanos Regionales*, 40 (119), 261-287.

— (2020). «Las grandes áreas metropolitanas en España: del crecimiento y la expansión residencial al estancamiento poblacional». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 66 (1), 27-55.

DOMINGO, A.; GALEANO, J.; BAYONA-I-CARRASCO, J. (2021). «La migració estrangera a Barcelona: de la crisi financera del 2008 a la pandèmia del 2020». *Barcelona Societat, Revista de Coneixement i Anàlisi Social*, 28, 26-40.

GONZÁLEZ-LEONARDO, M.; LÓPEZ-GAY, A.; NEWSHAM, N.; RECAÑO, J.; ROWE, F. (2022). «Understanding patterns of internal migration during the COVID-19 pandemic in Spain». *Population, Space and Place*, 28 (6), e2578.

LÓPEZ-VILLANUEVA, C.; CRESPI, M. (2021). «Gentrificación y turistificación: dinámicas y estrategias en Barcelona». *Encrucijadas, Revista Crítica de Ciencias Sociales*, 21 (1), a2102.

MÓDENES, J. A. (2019). «L'insostenible augment de la inseguretat residencial a Espanya». *Perspectives Demogràfiques*, 13, 1-4.

MIGRAR A LA PERIFÈRIA O VIURE AL CENTRE.

MOBILITAT RESIDENCIAL I LOCALITZACIÓ DE LA POBLACIÓ JOVE A LES ÀREES URBANES FUNCIONALS DE BARCELONA I MADRID, 2001-2021

Isabel Pujadas Rúbies

Departament de Geografia (Universitat de Barcelona)

Jennifer Thiers Quintana

Vicerectorat de Recerca (Universitat de Barcelona)

DINÀMIQUES DEMOGRÀFIQUES I CICLES ECONÒMICS, 2001-2021

Des de fa uns anys, les regions metropolitanes d'Espanya estan immerses en una nova etapa del seu desenvolupament urbà,¹ que es caracteritza principalment per la reducció del creixement demogràfic, com a conseqüència directa de la incidència de la crisi econòmica sobre les dinàmiques migratòries i per les repercussions d'una feble fecunditat que ha modificat les estructures de la població a favor d'un creixement natural negatiu o molt reduït; per la variabilitat de les taxes de creixement segons les fases d'expansió i regressió econòmica;² i per la reducció del procés de suburbanització residencial i una moderada recentralització que comporta l'augment de la població jove als centres urbans.³

En aquest context canviant, ens proposem analitzar la mobilitat intrametropolitana i la localització de la població jove de 20 a 39 anys a les àrees urbanes funcionals (AUF) de Barcelona i Madrid, delimitades segons els criteris d'Urban Audit (Eurostat, INE), durant el període 2001-2021.

L'evolució de la població a les dues àrees metropolitanes està regulada per la importància de la immigració estrangera i de la migració intrametropolitana i per la conjuntura econòmica, amb fluxos migratoris de gran intensitat durant les etapes d'expansió econòmica i amb saldos negatius a les etapes de regressió. D'altra banda, la dinàmica del creixement natural també influeix amb una reducció sistemàtica del creixement positiu.

El creixement de totes dues àrees urbanes ha seguit una pauta molt similar (figura 1). Una primera etapa d'augment elevat entre el 2001-2010 al compàs de la fase expansiva de l'economia; una segona etapa de creixements pròxims a zero als anys de més impacte de la crisi econòmica, entre el 2011-2015; i una tercera etapa de lleugera recuperació econòmica, entre el 2016-2020, que acaba amb la incidència de la pandèmia del 2020. Malgrat aquestes regu-

QUADERNS PDU METROPOLITÀ, 18
LES MIGRACIONS RESIDENCIALS AL
TERRITORI METROPOLITÀ DE BARCELONA

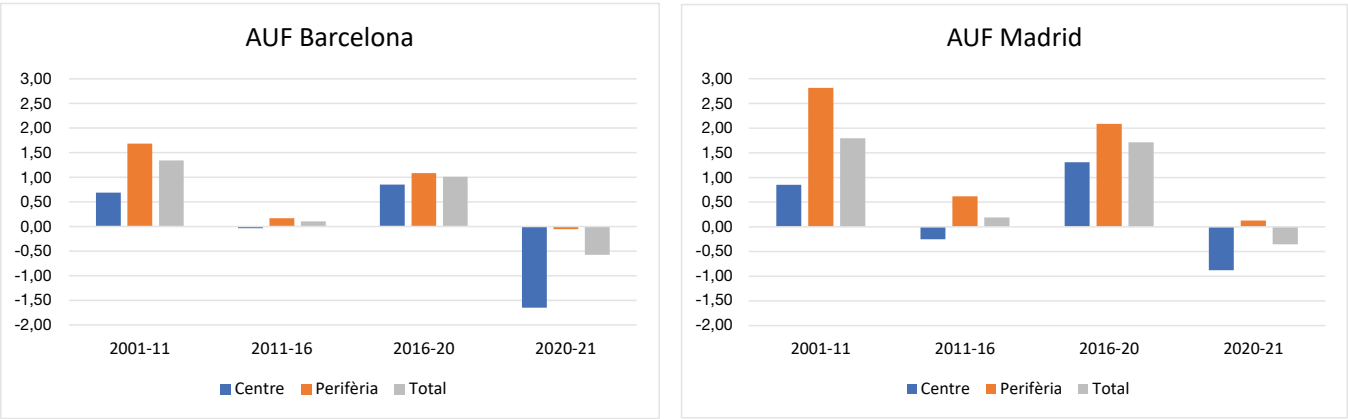

Figura 1. Evolució de la població: taxes de creixement anual acumulatiu (%), a les AUF de Barcelona i Madrid. 2001-2021

Font: elaboració pròpia amb dades del Padró continu de població, Institut Nacional d'Estadística (INE).

laritats, es donen alhora algunes diferències destacables: una intensitat més important del creixement demogràfic de Madrid i la seva àrea metropolitana a les dues etapes d'expansió econòmica i unes reduccions més notables a Barcelona a les etapes regressives.

Les dinàmiques demogràfiques i migratòries, combinades segons l'edat i el cicle vital dels individus, acaben provocant que centres i perifèries es diferenciïn progressivament en la composició per edats. D'aquesta manera, la presència de joves i menors d'edat és sempre inferior als centres, signe d'una fecunditat baixa i d'una emigració familiar més important a la perifèria i, per tant, amb una estructura més envellida. En canvi, les perifèries presenten concentracions de població infantil i adulta-jove.

Aquest esquema general, dominant en els últims decennis, s'està modificant per l'acció conjunta de l'arribada a les edats de màxima mobilitat residencial de pocs efectius de població jove per efecte de la baixa natalitat i per la reducció de l'emigració del centre a la perifèria.

La reducció de la proporció de joves és molt evident a les perifèries urbanes (taula 1). A la perifèria de Madrid, els joves de 20 a 39 anys representaven el 36,2% el 2001 i només el 23,9% el 2021; a la de Barcelona, el 33,5% i el 22,8%, respectivament. En canvi, la proporció de joves a Barcelona i Madrid, l'any 2021, supera la de les seves perifèries. Aquest canvi estructural tindrà repercussions en les pautes de mobilitat residencial i, sobretot en els moments de profunda crisi econòmicofinancera, afavorirà l'estabilitat residencial a les capitals.

¹ Bayona, Gil-Alonso, Pujadas i Rubiales, 2018; López-Gay, 2017; Palomares, Feria i Susino, 2017.

² Gil, Bayona, López-Villanueva i Pujadas, 2021.

³ López-Gay, 2017; Bayona i Pujadas, 2020.

Anys	Ciutat central			Resta àrea urbana funcional			Total àrea urbana funcional		
	Població total	P 20-39 anys	% P20-39	Població total	P 20-39 anys	% P20-39	Població total	P 20-39 anys	% P20-39
AUF Barcelona 2001	1.558.301	451.402	28,97	2.876.975	966.456	33,59	4.435.276	1.417.858	31,97
2011	1.696.275	488.808	28,82	3.443.972	1.005.161	29,19	5.140.247	1.493.969	29,06
2021	1.636.732	449.413	27,46	3.445.623	788.310	22,88	5.082.355	1.237.723	24,35
AUF Madrid 2001	3.065.205	981.530	32,02	2.552.317	925.001	36,24	5.617.522	1.906.531	33,94
2011	3.415.217	989.759	28,98	3.545.874	1.146.223	32,33	6.961.091	2.135.982	30,68
2021	3.334.730	872.185	26,15	3.670.556	877.995	23,92	7.005.286	1.750.180	24,98

Taula 1. Evolució de la població total i de la població de 20-39 anys a les AUF de Barcelona i Madrid. 2001-2021

Font: elaboració pròpia amb microdades del Padró continu de població, INE.

LA MOBILITAT RESIDENCIAL DE LA POBLACIÓ JOVE

L'evolució dels fluxos de migració interna de les dues àrees urbanes mostra una gran similitud, encara que amb xifres més elevades a Madrid per la seva dimensió demogràfica més gran (figura 2): volums elevats de migració residencial a la primera dècada del segle XXI, amb un màxim entre el 2005 i el 2007, i un gran descens a partir del 2010 a conseqüència de la greu crisi econòmicofinancera, que incideix amb una certa tardança en les pautes migratòries (figura 3). La recuperació econòmica en l'etapa postcrisi, entre el 2015 i el 2019, és visible amb l'increment de la migració residencial, però de curta durada i de menys magnitud, pel fet que els efectius de població en les edats de màxima mobilitat han disminuït considerablement. L'impacte de la pandèmia de la covid-19 es fa evident l'any 2020 amb la reducció d'aquesta migració interna i amb una recuperació ràpida el 2021 amb xifres prepan-dèmiques. De la mateixa manera, el pes demogràfic dels joves disminueix sobre el conjunt de la migració centre-perifèria: entre el 55% i el 60% de la migració total en els primers anys a percentatges entre el 40% i el 47% en els últims anys.

Les taxes de migració, que eliminen l'efecte del volum de població, posen de manifest la intensitat més gran de la migració entre Barcelona i la seva perifèria urbana que la de Madrid. Una proporció d'aquestes diferències es deu a la superfície municipal de totes dues capitals, la de Madrid sis vegades superior a la de Barcelona, amb la qual cosa una part considerable de la migració residencial es fa a l'interior del municipi madrileny.

Les pautes migratòries dels joves presenten també una certa similitud entre la població espanyola i la població estrangera (figura 4), però amb xifres més notables entre els espanyols que opten per l'emigració cap a la perifèria. Madrid, pel fet de tenir més població, presenta uns fluxos migratoris més elevats i la seva expansió residencial té una dimensió més gran.

El saldo migratori és gairebé sempre negatiu, tant entre la població espanyola com entre l'estrangera, però tendeix a reduir-se i aproximar-se a zero durant la gran crisi econòmica, amb una lleugera reactivació en l'etapa postcrisi i en el primer any de pandèmia. Malgrat la

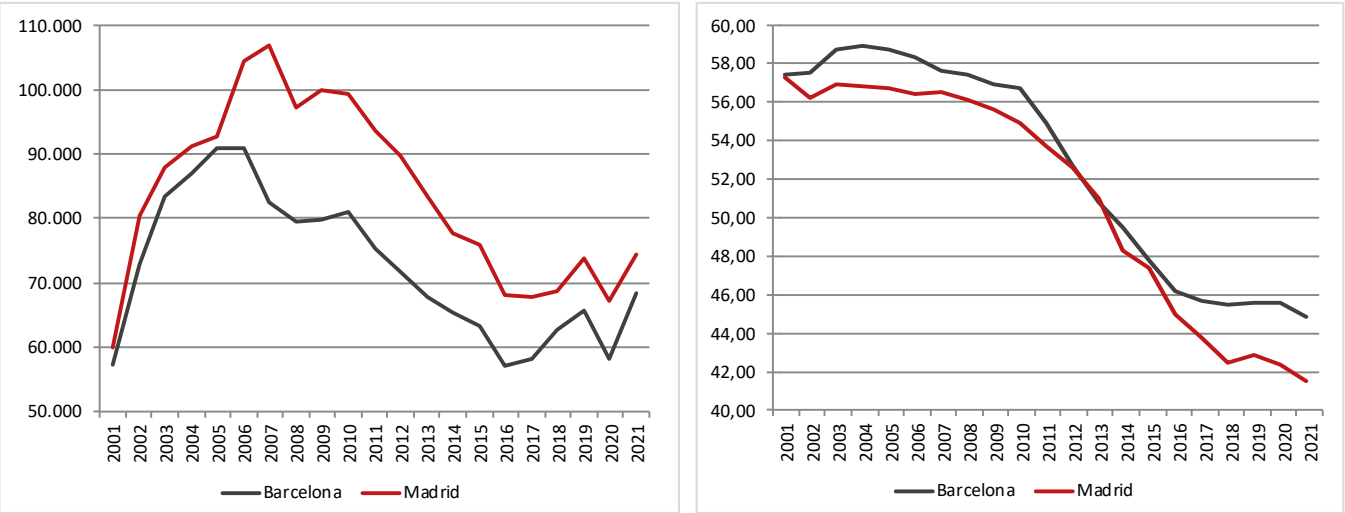

Figura 2. Migracions internes de joves a les AUF de Barcelona i Madrid (efectius), 2001-2021 (a l'esq.) Pes demogràfic en percentatge de la migració de joves sobre el total de migracions internes (a la dreta)

Font: elaboració pròpia amb microdades de les Estadístiques de variacions residencials, INE.

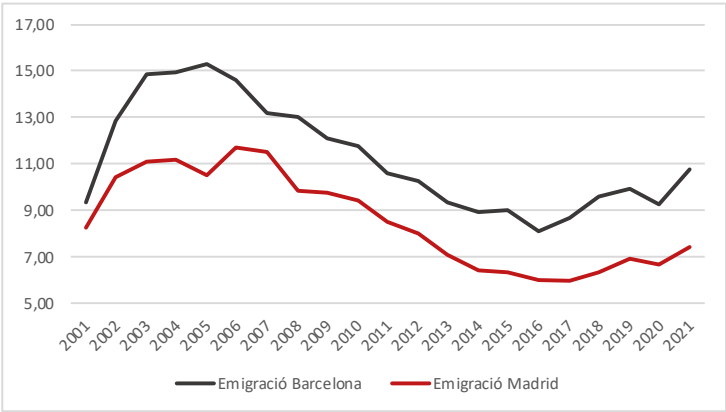
recuperació de la mobilitat centre-perifèria dels joves en els últims anys, no s'han aconseguit les magnituds elevades de les dècades anteriors. L'efecte demogràfic de les cohorts nascudes a la fi del segle XX es deixa sentir en aquesta disminució.

Les tres etapes que s'han diferenciat en l'apartat del creixement demogràfic es veuen també en l'evolució a escala territorial (figura 5). En el primer període de gran creixement, del 2001 al 2010, les taxes de migració neta són negatives en les dues ciutats i les seves corones més pròximes. Les taxes més elevades a Barcelona es localitzen al llarg de l'eix del Llobregat, al Garraf-Ordal i en municipis del Vallès; en canvi, l'eix litoral mostra un esgotament en l'atracció de nova població jove, saturat des de fa alguns anys, sense noves promocions d'habitatges i amb preus molt elevats. A Madrid, els municipis d'atracció residencial ocupen gran part del territori i en totes les direccions, encara que és especialment notori al sud de l'àrea urbana.

En el període de la gran crisi, del 2011 al 2015, la migració neta es redueix ostensiblement en tots els valors, les taxes negatives són més baixes i les positives també. La crisi econòmica és més intensa a la perifèria, amb taxes d'atur més elevades i amb grans dificultats per facilitar l'accés a la propietat, que cau rotundament, mentre que els preus del lloguer disminueixen notablement en les dues capitals. Barcelona i Madrid, amb els seus entorns, segueixen la pauta negativa amb taxes reduïdes.

Figura 3. Evolució de la taxa d'emigració de Barcelona i Madrid a les seves AUF (%), 2001-2021

Font: elaboració pròpia amb microdades de les Estadístiques de variacions residencials, INE.

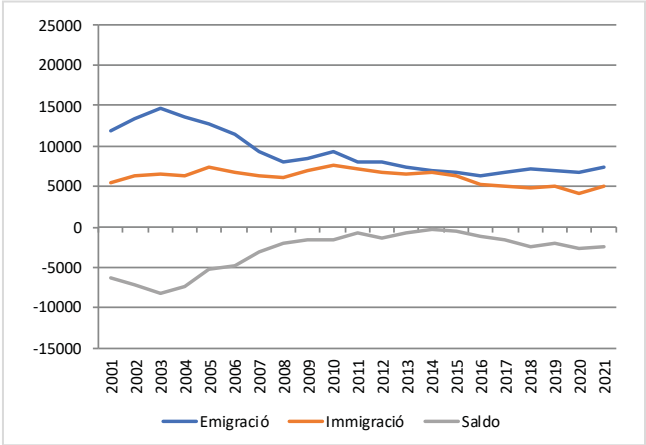

En l'últim període, del 2016 al 2020, es produeix una certa reactivació econòmica que afavoreix de nou la mobilitat residencial. Els valors negatius reproduïen l'esquema d'expulsió del centre i de la seva primera corona, a més d'algunes ciutats amb escassetat de sòl urbanitzable. Les taxes tornen a valors més alts en els municipis amb més capacitat d'atracció, però sense aconseguir els del primer període. Són petits municipis allunyats del centre que compten amb residències secundàries o bé amb noves promocions d'habitatges. A Madrid, la corona més exterior és la de més atracció migratòria, tant al nord com a l'oest i al sud.

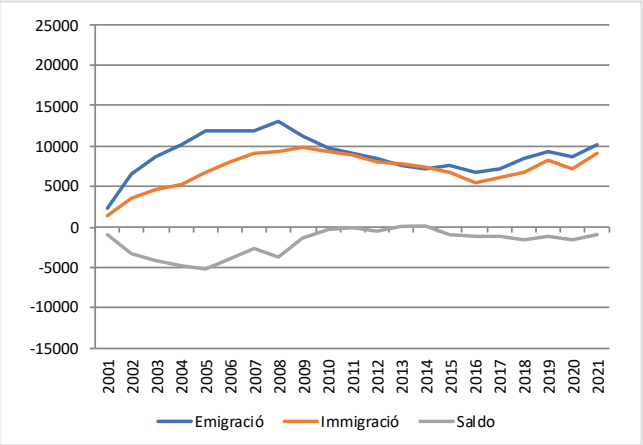
Figura 4. Dinàmica migratòria entre centres i perifèries metropolitanes, segons el lloc de naixement, a les AUF de Barcelona i Madrid. 2001-2021

Font: elaboració pròpia amb microdades de les Estadístiques de variacions residencials, INE.

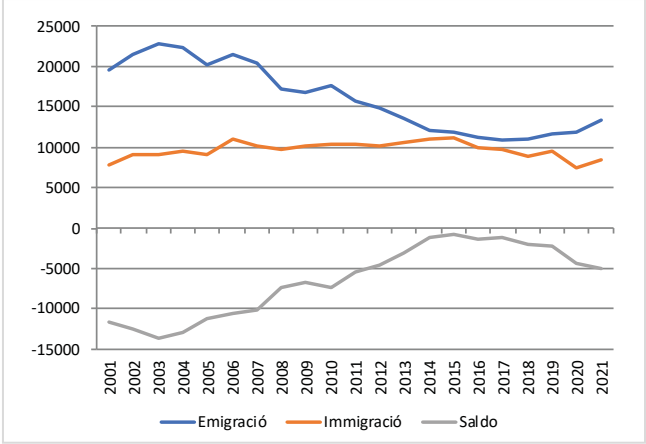
Barcelona: població espanyola

Barcelona: Població estrangera

Madrid: Població espanyola

Madrid: Població estrangera

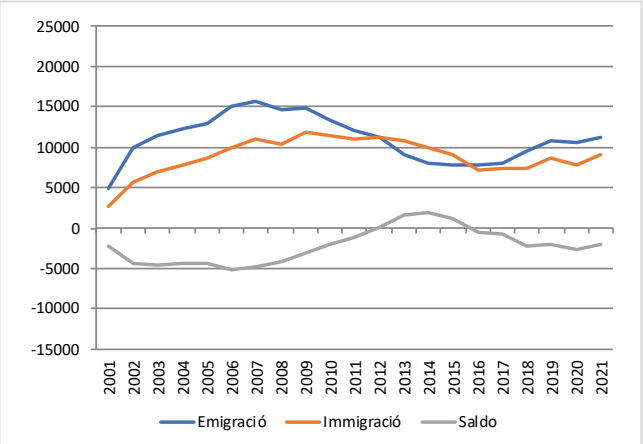
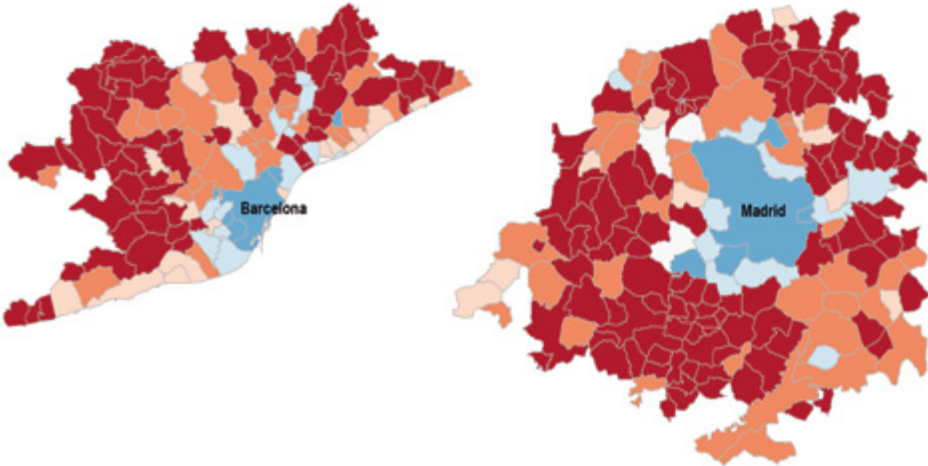

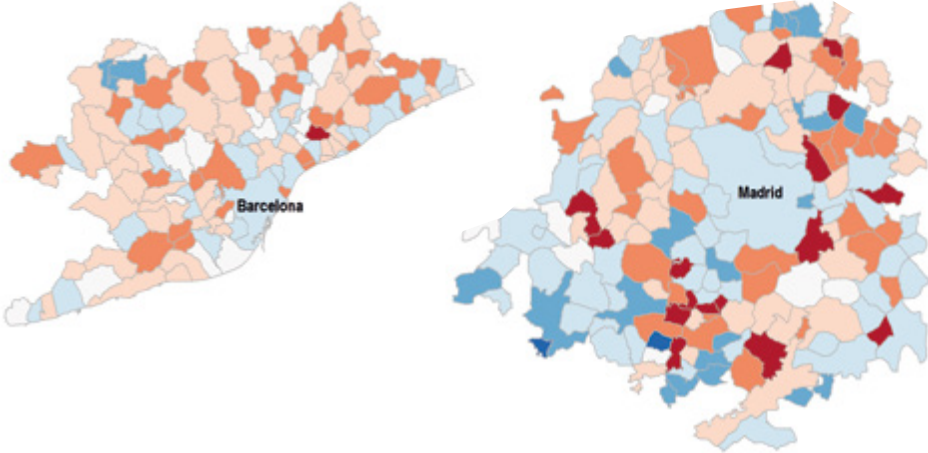
Figura 5. Taxes netes de migració intrametropolitana de població jove a les AUF de Barcelona i Madrid. 2001-2020

Font: elaboració pròpia amb microdades de les Estadístiques de variacions residencials, INE.

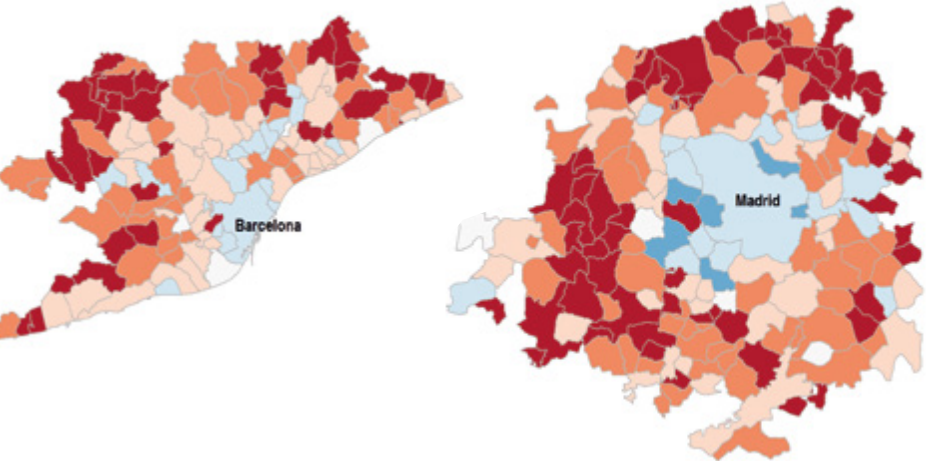
2001-2010

2011-2015

2016-2020

Taxa de migració neta

- < -25 per mil
- Entre -25 i -10 per mil
- Entre -10 i -1 per mil
- Entre -1 i 1 per mil
- Entre 1 i 10 per mil
- Entre 10 i 25 per mil
- Més de 25 per mil

DE LA CONCENTRACIÓ DE JOVES A LA PERIFÈRIA
A LA CONCENTRACIÓ AL CENTRE

Taula 2. Distribució del coeficient de localització de la població jove de 20-39 anys segons el nivell de concentració, 2001-2021

Font: elaboració pròpia amb microdades del Padró continu de població, INE.

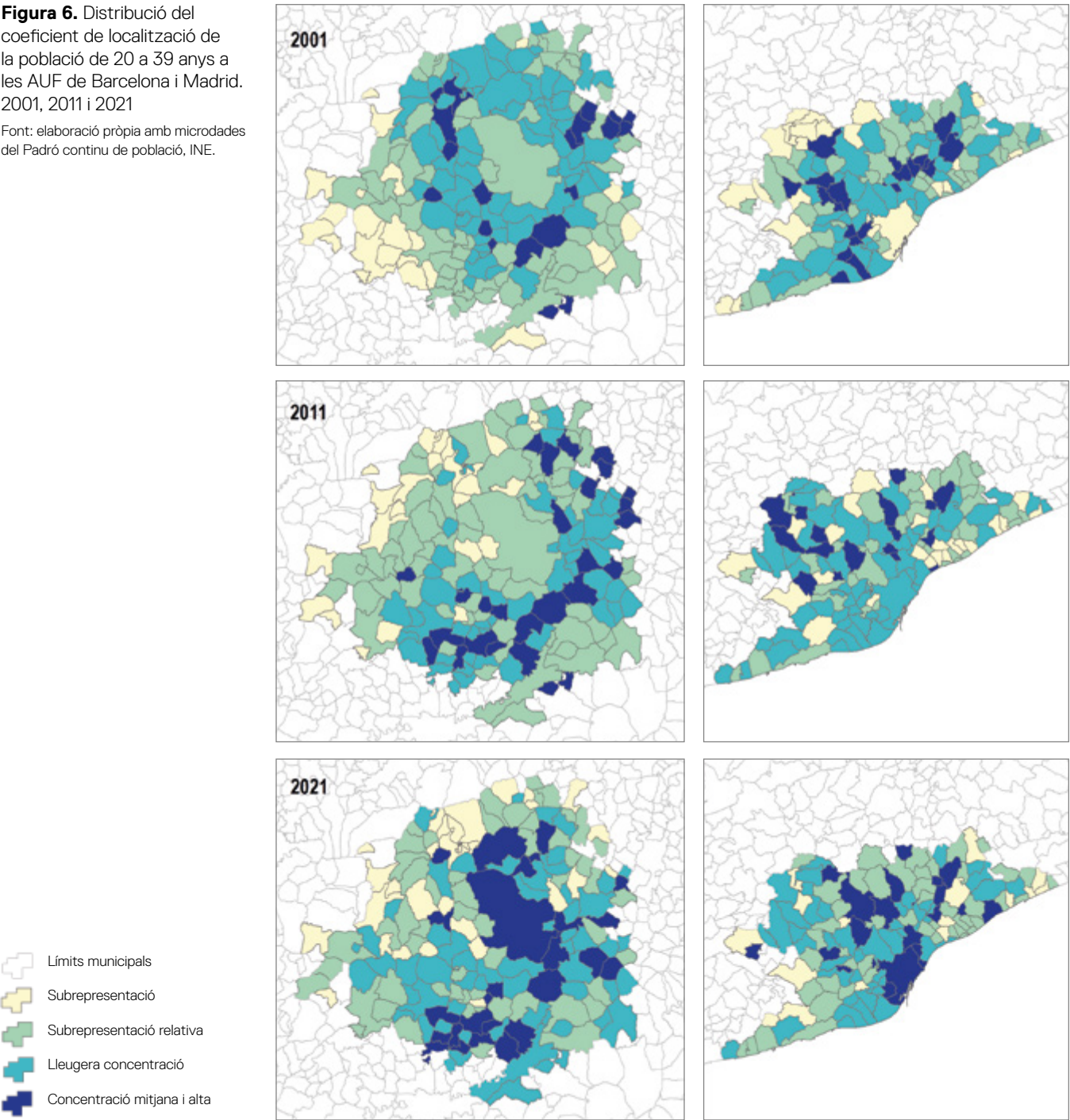
AUF	Nivell concentració	Interval·ls QL			Nombre de Municipis		
		2001	2011	2021	2001	2011	2021
Barcelona	Subrepresentació	0,847 a 0,952	0,715 a 0,873	0,682 a 0,826	23	24	14
	Subrepresentació relativa	0,953 a 1,033	0,874 a 0,967	0,827 a 0,894	46	38	27
	Lleugera concentració	1,034 a 1,114	0,968 a 1,060	0,895 a 0,961	44	56	78
	Concentració mitjana i alta	1,115 a 1,286	1,061 a 1,295	0,962 a 1,127	22	17	16
Madrid	Subrepresentació	0,423 a 0,862	0,367 a 0,888	0,480 a 0,843	22	23	27
	Subrepresentació relativa	0,863 a 0,986	0,889 a 1,025	0,844 a 0,934	63	66	56
	Lleugera concentració	0,987 a 1,110	1,026 a 1,163	0,935 a 1,025	62	51	59
	Concentració mitjana i alta	1,111 a 1,497	1,164 a 1,488	1,026 a 1,161	19	26	24

En general, la majoria dels municipis es distribueixen en les categories de valors mitjans, entre la subrepresentació relativa i la lleugera concentració. Els valors extrems són menys freqüents. El canvi més important es dona a escala territorial: no són els mateixos municipis els que concentren més joves en els tres períodes analitzats. Ha disminuït la concentració de joves en municipis de grandària mitjana i petita de població, que van ser la destinació de migrants joves en anys precedents al 2011. Una vegada finalitzada l'etapa de construcció de noves promocions d'habitatges, i al compàs de la crisi econòmica, la seva capacitat d'atracció disminueix i passen del nivell més alt a nivells baixos. I al revés, altres municipis passen d'una concentració baixa a alta. Els casos més rellevants els trobem a l'AUF de Barcelona, encapçalats per la capital, seguida per l'Hospitalet de Llobregat i Sant Adrià de Besòs, Terrassa, Sabadell, Rubí, Mataró, Granollers i els seus voltants, on el pes de la immigració estrangera és rellevant, o bé a municipis amb noves promocions d'habitatges.

L'any 2001, a l'AUF de Madrid s'observa una distribució decreixent en corones, més joves a les proximitats de la capital i menys joves als municipis més allunyats. El 2011, es configura una àrea de concentració al sud i al sud-est de la seva perifèria metropolitana i, el 2021, apareix la capital i la seva immediata perifèria com a àrea de concentració de joves, alhora que es consolida la zona sud en municipis de la província de Toledo.

Figura 6. Distribució del coeficient de localització de la població de 20 a 39 anys a les AUF de Barcelona i Madrid. 2001, 2011 i 2021

Font: elaboració pròpia amb microdades del Padró continu de població, INE.

CONCLUSIONS

Residir a Barcelona i a Madrid és la principal opció residencial per al conjunt de la població de les dues ciutats; però, ahora, migrar a la perifèria és també una opció consolidada des dels anys setanta del segle xx i àmpliament anhelada per millorar la tinença, el confort i l'entorn residencial. Totes dues situacions, la immobilitat i la mobilitat, són presents des de fa diverses dècades en les dues ciutats. La principal novetat que hem exposat és l'augment de la població jove a les grans ciutats i la reducció de l'emigració de joves cap a les perifèries metropolitanes, tant de població espanyola com estrangera.

En aquest procés d'augment de població jove a les dues capitals hi influeixen molts factors, i en podem enumerar alguns: a) la crisi econòmica va frenar l'accés a l'habitatge en propietat a les perifèries, mentre que els costos del lloguer van disminuir significativament a les capitals; b) hi ha més concentració de població immigrant als centres urbans; c) els canvis ocupacionals, a favor de la innovació i de les activitats creatives, estan extremadament centralitzats a les ciutats globals, que continuen atraient població jove de ciutats de menys grandària i de l'estranger, i d) el traspàs de generacions plenes a buides ha facilitat la permanència a la ciutat. Altres factors potencien, a la vegada, l'emigració residencial: noves promocions d'habitatges a les àrees perifèriques, la continuïtat de reconvertir les segones residències en primeres residències, la turistificació dels centres urbans i l'augment descontrolat dels preus de l'habitatge, a més de l'impacte de la pandèmia i les possibilitats del teletreball.

REFERÈNCIES

BAYONA-I-CARRASCO, J.; GIL-ALONSO, F.; PUJADAS, I.; RUBIALES, M. (2018). «New spatial mobility patterns in large Spanish cities: From the economic boom to the great recession ». *Applied Spatial Analysis and Policy*, 11 (2), 287-312.

BAYONA-I-CARRASCO, J.; PUJADAS, I. (2020). «Las grandes áreas metropolitanas en España: del crecimiento y la expansión residencial al estancamiento poblacional». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 66 (1), 27-55.

GIL-ALONSO, F.; THIERS, J.; BAYONA-I-CARRASCO, J.; PUJADAS, I. (2020). « La population des villes est-elle ségréguée en fonction de l'âge? Quartiers vieillissants et quartiers rajeunis dans les grandes métropoles espagnoles ». *Espaces, Populations, Sociétés*. DOI: 10.4000/eps.11055.

GIL-ALONSO, F.; LÓPEZ-VILLANUEVA, C.; BAYONA-I-CARRASCO, J.; PUJADAS, I. (2021). «Towards an even more spatially diversified city? New metropolitan population trends in the post-economic crisis period». *Urban Science*, 5 (2), 41.

LÓPEZ-GAY, A. (2017). «Hacia un patrón territorial complejo de la movilidad residencial: el caso de la Región Metropolitana de Barcelona». *Papers, Revista de Sociologia*, 102 (4), 793-823.

PALOMARES-LINARES, I.; FERIA-TORIBIO, J. M.; SUSINO-ARBUCIAS, J. (2017). «Medida y evolución de la movilidad residencial en las áreas metropolitanas españolas». *Papers, Revista de Sociologia*, 102 (4), 545-574.

INCIDÈNCIA DEL PLANEJAMENT TERRITORIAL I URBANÍSTIC EN LA CONFIGURACIÓ DELS MOVIMENTS MIGRATORIS A LA REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA

Joan López Redondo

Servei de Redacció del Pla Director (Àrea Metropolitana de Barcelona)

MIGRACIONS, HABITATGE I PLANEJAMENT

Hi ha una relació evident entre planejament territorial i urbanístic i moviments migratoris residencials. Aquesta relació es basa en el fet que la població va a viure allà on hi ha oferta d'habitatge i que l'oferta d'habitatge es dona en els sòls qualificats amb aquest propòsit, funció que correspon al planejament. A partir d'aquesta relació, per tant, el planejament seria el primer determinant de la magnitud i la direcció de les migracions, i el mecanisme a través del qual exerceix aquesta influència seria l'habitatge, concretament, l'oferta potencial d'habitatge.

La magnitud vindrà definida pel dimensionament de la població futura per a la qual haurà de proveir d'una oferta d'habitatge, que requerirà estimacions complexes en què es combinen múltiples variables demogràfiques i també econòmiques. La direcció ha de respondre als criteris de localització dels futurs desenvolupaments, els quals s'han de basar en criteris de funcionalitat, sostenibilitat i competitivitat i en tots aquells que es considerin oportuns. Com resulta evident, aquest exercici es veurà condicionat pel context territorial en què es desenvolupa, tant pel que fa a les seves característiques físiques com a la pre-existència de desenvolupaments urbans.

De fet, un dels principals propòsits del planejament ha estat sempre aquest: promoure nous desenvolupaments allà on es considerava adient i assumir que aquests nous desenvolupa-